

Pojmovnik terenskog arheološkog nazivlja

Rakeli, Nika

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:079338>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-29**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

NIKA RAKELI

POJMOVNIK TERENSKOG ARHEOLOŠKOG NAZIVLJA

Završni rad

Pula, rujan 2023.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

NIKA RAKELI

POJMOVNIK TERENSKOG ARHEOLOŠKOG NAZIVLJA

Završni rad

JMBAG: 0303091751, redoviti student

Studijski smjer: Engleski jezik i književnost, Arheologija

Predmet: Arheologija

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Arheologija

Mentor: doc. dr. sc. Katarina Gerometta

Pula, lipanj 2023.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____, kandidat za prvostupnika _____ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljeni način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student
_____

U Puli, _____

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOG DJELA

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja
Dobrole u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj Završni rad pod nazivom

_____

_____

koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrole u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____

Potpis

_____

Sadržaj

Sažetak.....	
Summary	
1. Uvod.....	1
2. Formulari na terenskim istraživanjima u Hrvatskoj	3
2.1. Prvi terenski zapisi i dnevnici	4
2.2. Terminologija koja se koristila u formularima/dnevnici.....	5
2.3. Standardizirana terenska dokumentacija u Hrvatskoj	7
3. Formulari na terenskim istraživanjima u Velikoj Britaniji.....	15
3.1. Terminologija koja se koristi u Britanskim formularima	24
4. Terminologija u hrvatskim formularima.....	25
Zaključak	29
Literatura	30

Sažetak

Rad se fokusira na terminologiju koja se koristila posljednjih nekoliko desetljeća i koja se trenutno koristi u vođenju terenske dokumentacije u Hrvatskoj. Dokumentiranje je napredovalo od vođenja dnevnika i zapisnika sve do današnjih standardiziranih formulara. Promjenom u načinu dokumentiranja, načinu iskopavanja mijenjala se terminologija. Britanski arheolozi bili su među prvima koji su u svoju praksu uveli dokumentiranje pomoću formulara. 10-ak godina kasnije i hrvatski arheolozi su dobili svoje prve formulare. No, najveći problem dokumentiranja u hrvatskim istraživanjima je nestandardizirana terminologija, koju Britanci imaju desetljećima. U ovom radu obratit ću pažnju na formulare i terminologiju koju koristimo u Hrvatskoj i usporediti ih sa britanskim.

Ključne riječi: terenska dokumentacija, terminologija, formular, formular stratigrafske jedinice, formular za grobove

Summary

This thesis focuses on terminology that has been used in the last few decades and is currently used in managing field documentation in Croatia. Documentation has progressed from keeping diaries and records to today's standardized forms. With the change in the way of documenting and excavating, the terminology also had to change. British archaeologists were among the first to introduce documentation using forms in their practice. About 10 years later, Croatian archaeologists also started using their forms. However, the biggest problem when documenting in Croatian forms is non-standardized terminology, which the British had for decades. In this paper, I will take a closer look at the forms and terminology we use in Croatia and compare them with the British ones.

Key words: field documentation, terminology, recording sheet, context record, skeleton sheet

1. Uvod

Dokumentacija je važan dio svakog terenskog arheološkog istraživanja. Zbog promjena u metodama i načinu iskopavanja dokumentacija se tijekom godina mijenjala. Samo dokumentiranje je napredovalo od zapisivanja informacija o arheološkim istraživanjima u terenske dnevnikove sve do današnjih formulara koji su postali standard u dokumentiranju. Osim načina dokumentiranja mijenjala se i terminologija. Terminologija nije bila standardizirana i svaki istraživač se koristio svojim izrazima koji drugima možda nisu bili poznati. Britanski arheolozi su bili među prvima koji su u drugoj polovici prošlog stoljeća osmislili i počeli koristiti prvu verziju formulara i koristili standardizirane termine proširene kroz cijelu britansku praksu. S druge strane, Hrvatska je 10-ak godina kasnije osmislila svoju verziju koja je kasnije usavršavana. No, iako je korištenje formulara postala standardna praksa, najveći problem dokumentiranja u Hrvatskoj je neujednačena terminologija za opise stratigrafskih jedinica.

Za početak sam se osvrnula na terminologiju koja se koristila kroz niz godina u ispunjavanju terenskih dnevnika i kasnije formulara, a koja se dala iščitati iz 10-ak objavljenih radova. Zbog velike količine objavljenih radova do danas, odlučila sam se usredotočiti na članke objavljene u „Vjesniku Arheološkog muzeja u Zagrebu“. U radu obrađujem 10 članaka prapovijesne tematike od kojih je 8 iz Vjesnika Arheološkog muzeja u Zagrebu. Članci koje sam proučila napisani su i objavljeni u rasponu od 50-ak godina, a na to sam se odlučila iz razloga kako bi mogli uočiti promjene u terminologiji koju arheolozi koriste pri opisivanju nalazišta. Članci iz Vjesnika koje sam proučila su: „*Brončanodobne ostave Lovas i Vukovar*“ Zdenka Vinskog, „*Naselje i grobovi preistorijskih Japoda u Vrepcu*“ Ružice Drechsler Bižić, članak Kornelije Minichreiter „*Starčevačko naselje u Pepelanama kod Virovitice*“, „*Neolitički pogrebni ukopi na prostoru istočne jadranske obale i njezinu širem zaleđu (prijelazna zona) tipološko – statistička analiza*“ Romulada Zlatunića, zatim rad Andree Kudelić „*Ranobrončanodobni keramički nalazi s lokaliteta Ivanovci Gorjanski – Palanka i „Nezakcij, Prapovijesni nalazi 1990. -1953.“* Kristine Mihovilić. Članak koji sam proučila izvan Vjesnika je „*Spilja Vindija kao kulturno mjesto neandertalaca*“ Mirka

Maleza objavljenog u „Godišnjaku gradskog muzeja Varaždin“ 1985. Nakon terminologije osvrnula sam se na formulare za stratigrafsku jedinicu i formulare za grob (kostur) koje danas smatramo standardiziranim, a izdalo ih je Ministarstvo kulture i medija te ih usporedila sa formularima koje koriste kolege u Velikoj Britaniji. Kao što sam to napravila sa proučavanjem hrvatske terminologije, odlučila sam uzeti nekoliko članaka britanskih arheologa radi usporedbe terminologije i stupnja standardiziranosti. Zatim sam objasnila najčešće pojmove koje danas koristimo u Hrvatskoj, uz ekvivalent na engleskom jeziku. Cilj ovog rada je uočiti razlike u terminologiji koja se kroz godine koristila na terenskim istraživanjima u Hrvatskoj, obratiti pažnju na promjene u formularima koji su se koristili na početku i koji se koriste danas te ih usporediti sa terminima i formularima koji se koriste u Velikoj Britaniji.

2. Formulari na terenskim istraživanjima u Hrvatskoj

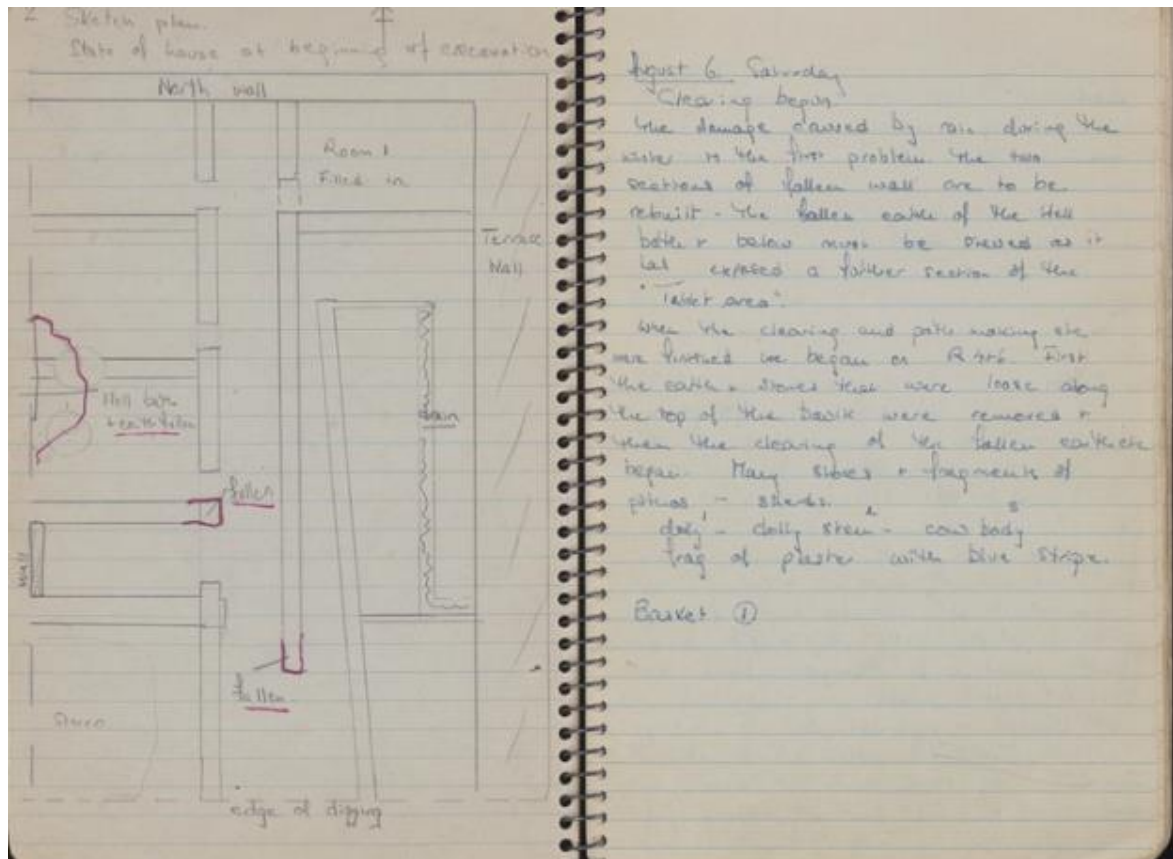
Formulari u terenskoj dokumentaciji su se u Hrvatskoj krenuli učestalo koristiti na prijelazu iz 20. u 21. stoljeće što je povezano s početkom uporabe metode istraživanja prema stratigrafskim jedinicama. Do tada su arheolozi kopali po tzv. slojevima, što na nalazištima na otvorenome često nije uključivalo praćenje prirodnog taloženja i posttaložnih procesa, već je sloj najčešće označavao horizonte tla ili čak arbitrarne jedinice, tj. jedan tzv. „štih“, odnosno visinu alata. Prije početka uporabe formulara u terenskoj dokumentaciji, sonde, kvadrate, slojeve, nalaze i sve ostale podatke dokumentiralo se u arheološke dnevnik. Na samom početku uporabe formulara nisu svi arheolozi odmah prihvatili takav način dokumentiranja te su se i dalje služili dnevnicima kao glavnim način dokumentiranja stratigrafskih jedinica, nalaza i uzoraka.

Potrebu za standardizacijom terenske dokumentacije i jedan od prvih terenskih formulara u Hrvatskoj objavio je još 1983. g. u časopisu „Prinosi Odjela za arheologiju“ Centra za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu (danas Prilozi Instituta za arheologiju) Krešimir Rončević s tadašnjeg Arheološkog instituta (danas Institut za arheologiju; Rončević 1983.). U svom radu „*Prijedlog za ujednačavanje arheološke dokumentacije za nekropole: podaci o grobu*“, Rončević iznosi kako je tijekom godina proučavanjem arheološke dokumentacije primijetio veliki nesklad i individualni pristup svakog istraživača pri vođenju terenske dokumentacije te je predložio formular grobnog zapisnika koji se nakon nekoliko terenskih istraživanja pokazao kao efikasna metoda dokumentiranja.

Formulari su se pokazali vrlo efikasnim i korisnim na terenu, ali i u kasnijim izradama dokumentacije nakon istraživanja (Rončević, 1983, 97) Za terenska istraživanja u Hrvatskoj Odjel za arheološku baštinu Ministarstva kulture i medija adaptirao je neke postojeće i izradio nove obrasce prema metodi istraživanja stratigrafskim jedinicama. Promjena u načinu tj. metodi iskopavanja jedan je od glavnih razloga promjene načina dokumentiranja nalazišta i nalaza, a to je dovelo i do djelomične promjene terminologije. Kako bismo to mogli bolje uvidjeti moramo obratiti pažnju na dokumentaciju i terminologiju koja se koristila prije nego li je metoda stratigrafskih jedinica postala standard u arheološkim iskopavanjima.

2.1. Prvi terenski zapisi i dnevници

Vođenje terenskih zapisnika na istraživanjima može se povezati sa samim počecima terenske arheologije. Prvi takvi zapisi datiraju se u 17. stoljeće kada su britanski arheolozi poput Williama Stukeleya prvi opisali terenske nalaze, dok su u 19. stoljeću arheolozi poput Williama Cunningtona ne samo opisivali nalaze nego i cijela arheološka nalazišta (Drewett 1999, 58-59). Terenski dnevници i zapisnici su, prije uvođenja prvih primjeraka formulara kojima sam se detaljnije posvetila u sljedećim poglavljima, bili glavni način dokumentiranja na arheološkim istraživanjima. U njih su se unosile informacije poput lokacije nalazišta, proces istraživanja, metode koje su se koristile pri iskopavanjima, sve promjene koje se mogu uočiti tijekom iskopavanja, nalazi koje su arheolozi pronašli i mnoge druge informacije. Svaki istraživač arheolog terenski dnevnik je vodio na svoj način. U njima bilo je vrlo bitno izraditi crtanu skicu nalazišta, sonde, groba, itd. jer je to bio jedini i bitan način vizualizacije. Iako je danas provedba korištenja formulara pri terenskom istraživanju uvelike ubrzala i olakšala posao bitno je posjedovati vještine vođenja samostalnog dnevnika, a pogotovo mogućnosti vlastoručnog skiciranja. Tereni mogu biti nepredvidivi i ne tako lako dostupni što može otežati moderno dokumentiranje fotografijama, 3D skenerima i dronovima. Iz tog razloga bitno je da se arheolog može vratiti na tradicionalne načine dokumentiranja, kao što se to nekoć radilo u terenskim dnevnicima, ako je to potrebno. Standardizacija korištenja formulara ne znači nužno da se terenski dnevници više u potpunosti ne vode. Svaki arheolog bira svoji način dokumentiranja i učestala je praksa da uz formulare voditelji arheoloških istraživanja vodi i dnevnik.

Slika 1. Primjerak terenskog dnevnika britanske arheologinje Elizabeth Bayard iz 1955. godine (<https://cudl.lib.cam.ac.uk/view/MS-CLASSICS-MCNE-00001-00001-00061/1>).

2.2. Terminologija koja se koristila u formularima/dnevnicima

Za efikasnije proučavanje odlučila sam se fokusirati na nekoliko članaka iz Vjesnika Arheološkog muzeja u Zagrebu. Uzela sam nekoliko članaka izdanih od 1958. godine do 2019. godine te izdvojila najčešće pojmove vezane za formulare za stratigrafsku jedinicu i formulare za grob (tj. kostur), kako bi vidjeli promjenu kroz godine. Prvi članak na koji sam obratila pažnju je „*Brončanodobne ostave Lovas i Vukova*“ Zdenka Vinskog iz 1958. godine. Prvi nalazi na tome lokalitetu pronađeni su 1939. godine te se tokom godina postepeno istraživalo. Vinski u članku koristi termine vezane za grobna istraživanja poput žarni grobovi, skeletni grobovi, skelet. Članak „*Naselje i grobovi preistorijskih Japoda u Vrepcu*“ autorice Ružice Drechsler Bižić

izdan je iste godine, a osvrće se na prapovijesno naselje i nekropole pronađene u Vrepcu kraj Gospića. Lokalitet je prvi put posjetio J. Brunšmid 1896. godine. Drechler Bižić u svojem članku koristi pojmove skeletni grob, skelet, te uz termin žarni grob koristi i spaljeni grob. Što se tiče načina iskopavanja spominje iskopavanje po sondama, a za sediment koristi termin zemlja. Kod opisivanja boje i konzistencije zemlje koristi se terminom žućkasta i kompaktna zemlja.

Članak koji sam proučila izvan Vjesnika je „*Godišnjak gradskog muzeja Varaždin*“ iz 1985. godine u kojem sam se prvenstveno fokusirala na članak Mirka Maleza pod nazivom „*Spilja Vindija kao kultno mjesto neandertalaca*“. Malez se u članku posvetio terenskim istraživanjima u Vindiji koja je postala poznata zahvaljujući arheologu, paleontologu i geologu Stjepanu Vukoviću. Vuković je u Vindiji provodio amaterska iskopavanja te je pronašao obilje vrijednih nalaza. Vindija se sustavno krenula istraživati 1974. godine u okviru istraživačkih aktivnosti Zavoda za paleontologiju i geologiju kvartara tadašnjeg Istraživačkog centra Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. U članku možemo primijetiti da Malez za opis stratigrafskog slijeda koristi pojmove poput stratigrafske grupe, zatim sloja, stratuma, sedimentnog kompleksa, a pri opisivanju grobova koristi termin skelet itd. (M.Malez, 1985.).

Promjena u terminologiji koja se koristila u bilježenju grobnih iskopavanja može se primijetiti u članku Kornelije Minichreiter iz 1990. godine pod nazivom „*Starčevačko naselje u Peplanama kod Virovitice*“. Minichreiter se u svom radu osvrće na istraživanje starčevačkih lokaliteta u Zapadnoj Slavoniji gdje je otkrivena višećelijska zemunica. Kod opisivanja grobova umjesto terminima skelet i skeletni ostatci, koristi se terminima kostur i ljudske kosti. Kristina Mihovilić u svojem djelu „*Nezakcij, Prapovijesi nalazi 1990. -1953.*“ iz 2001. godine koje se fokusira na prapovijesne crteže, skulpture i ostale nalaze pronađene u Nezakciju. Kod opisivanja istraživanja koristi termine poput: ukop, stratigrafija, zemlja, a za grobne nalaze koristi termin kosti. Međutim, 2003. godine Romulad Zlatunić u svojem članku „*Neolitički pogrebni ukopi na prostoru istočne jadranske obale i njezinu širem zaleđu (prijelazna zona) tipološko – statistička analiza*“ u kojem prikazuje način ukopavanja pokojnika od mezolitičkog perioda sve do kraja neolitika na području Apeninskog i Balkanskog poluotoka, južne Skandinavije te duž Jadranske obale, ponovo koristi termine kao što su skeletni ostaci, skelet, ali ponegdje ubaci i termin kosti. Pojmovi koje koristi pri opisu stratigrafskog slijeda su sloj, stratigrafska uslojenost i tlo oker i crvene boje.

Andrea Kudelić u svojem članku iz 2009. godine pod nazivom „*Ranobrončanodobni keramički nalazi s lokaliteta Ivanovci Gorjanski – Palanka*“ donosi istraživanje lokaliteta Ivanovci Gorjanski gdje je istražen dio autoceste i otkriveno jednoslojno nalazište s tragovima jednostavnih ukopanih objekata. U članku Kudelić koristi termine poput zapune, sloj, ukop. Sljedeći članak koji sam proučila bio je onaj Hrvoja Potrebice i Marte Ravkin pod nazivom „*Tumul IV na groblju Kaptol – Čemernica – revizijsko istraživanje*“ iz 2019. godine. Članak se fokusira na revizijsko istraživanje tumula u Požeškoj kotlini iz 2016. godine gdje je pronađeno pet grobova od kojih je najveći pripadao ratniku visokog statusa. Kod opisivanja grobova Potrebica i Ravkin koriste termine poput kostur, kosti, spaljene. Pri opisivanju stratigrafskih odnosa koriste termine stratigrafski slojevi, sloj, a kod opisivanja boje koriste žuto-smeđi glineni lapor, sivo-smeđi, plavkasto-siva zemlja. Zadnji članak koji sam proučila je iz Priloga Instituta za arheologiju pod nazivom „*Naselja brončanodobnoga i željeznoga doba na položaju Osijek -Ciglana i Zeleno polje*“ autorica Marijane Krmpotić i Tajane Trbojević Vukičević iz 2022. godine. Krmpotić i Trbojević Vukičević istražuju lokalitet Osijek – Ciglana i Zeleno polje gdje su utvrđeni ostatci brončanodobnog naselja. Termini kojima se koriste pri opisivanju istraživanja su stratigrafski pokazatelji, stratigrafska jedinica, koštani ostatci i kosti, sloj, ukop, zapuna, profil, a kod opisivanja tla koriste termine poput zemlja i smeđa zemlja.

Promatrajući primjere iz članaka u zadnjih 50-ak godina može se primijetiti da ne postoji standardni naziv tj. standardizirana terminologija koja se koristila, ili se i dalje koristi, u terenskim dnevnicima i današnjim formularima, a time i u objavljenim radovima.

2.3. Standardizirana terenska dokumentacija u Hrvatskoj

Dokumentacija vezana uz formulare koja se najčešće danas koristi jest ona koju predlaže Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske. Četrnaest obrazaca koje ministarstvo predlaže kao standard dostupno je na njihovoj mrežnoj stranici, kako bi se pokušalo standardizirati vođenje terenske dokumentacije. Obrascje je moguće preuzeti u pdf obliku, a uključuju: formular za stratigrafsku jedinicu, formular za popis stratigrafskih jedinica, za popis nalaza, popis signiranih nalaza, za popis posebnih nalaza i formular za sam posebni nalaz, za popis uzoraka, formular za grob te formular

za podatke o grobu i za popis grobova, formular za visine i na kraju formular popisa crteža te formular za popis fotografija.¹ Formulare za grob i grobne nalaze ministarstvo preuzima od Instituta za arheologiju.

STRATIGRAFSKA JEDINICA br. _____

LOKALITET:		Vrsta SJ		Datum:	
Sonda	Sektor	Kvadrant	Visina	Apsolutna visina najviše točke	
				Apsolutna visina najniže točke	
Sastav			Boja(Munsell)		
Konzistencija					
Oblik		Dežina	Širina	Promjer	
OPIS					
STRATIGRAFSKI ODNOSI					
SJ iznad					
SJ ispod					
Sjebite					
Presječeno od					
Zapunjena sa SJ					
Zapunjava SJ					
Sastavni dio					
Povezana sa SJ					
Ure					
Slična s SJ					
NALAZI	Keramika N -		Ostali nalazi:		
	Opeka N -		Posebni nalazi:		
	Ljepo N -		PNI -		
	Staklo N -		Uzorci:		
	Metal N -		Napomene:		
	Drvo U -				
	Ugljen U -				
Kosti U -					
Tlocrt: br.			Stranica dnevnika		
Profil: br.			Arheolog:		
Foto: br.		Smatice			

Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Odjel za arheološka baština

¹ <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/vrste-kulturne-bastine/arheoloska-kulturna-bastina/standardi-u-arheologiji/16467> (pristupljeno 05.09.2023.)

Slika 2.

SKICA STRATIGRAFSKE JEDINICE					
					
SKICA POLOZAJA STRATIGRAFSKE JEDINICE U SONDI / KVADRANTU					

Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Odjel za arheološka baština

Slika 2 i 3. Primjer dokumentacije stratigrafske jedinice ²

Današnji formular za bilježenje stratigrafske jedinice sastavljen je na način da sadrži sve bitne informacije vezane uz stratigrafsku jedinicu na jednom mjestu u svrhu olakšavanja dokumentiranja za vrijeme terenskih istraživanja. U formularu se nalaze polja za sve osnovne podatke poput broja sonda, sektora, kvadranta te visine. Zatim se posvećuju sastavu, boji koja se određuje pomoću Munsellove tablice i konzistenciji sedimenta te dimenzijama. Detaljno se posvetilo dokumentiranju stratigrafskih odnosa

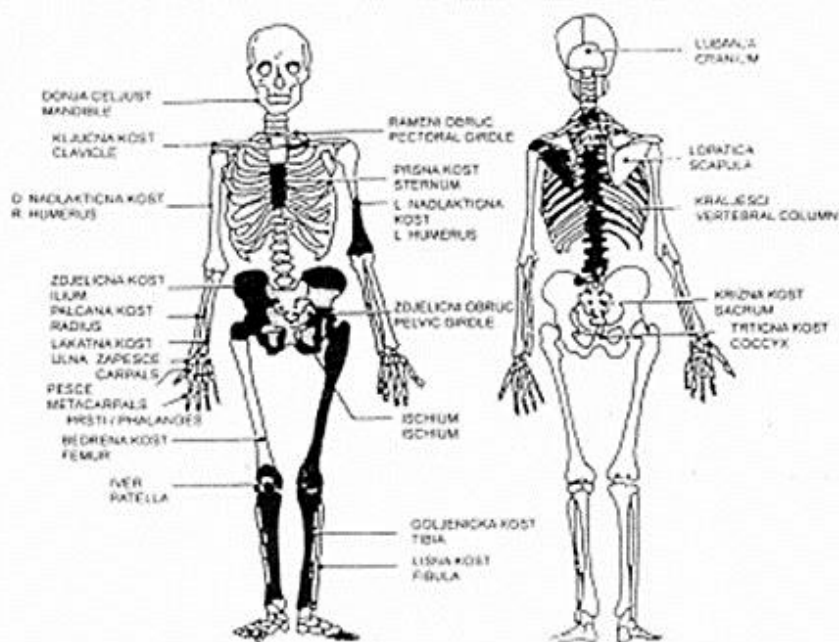
² <https://min-kulture.gov.hr/naslovna-blokovi/izdvojeno/kulturna-bastina/vrste-kulturne-bastine/arheoloska-kulturna-bastina/standardi-u-arheologiji/16467?impaired=0> (08.09.2023.)

i vrsti nalaza poput polja za različiti sastav nalaza te polje za posebne nalaze i uzorke. Na kraju samog formulara nalazi se prostor za skicu i prostor za skicu kvadranta u stratigrafske jedinice. Ovo je primjer standardiziranog formulara koji u suštini sadrži većinu podataka iz posebnih formulara za različite vrste nalaza i uzoraka na jednom mjestu.

Formular koji se koristi na terenskim istraživanjima grobova mora sadržati detaljnije zapise vezane za kostur i sam grob. Formular sadrži oznaku za nalazište i kvadrant te nove za broj groba, lijes i nalaze koji su pronađeni uz kostur. Detaljno se posvećuje stanju kostura kao što su dijelovi koji su pronađeni, u kojem je položaju pokojnik i u kakvom su kosti stanju. Na samom dnu nalazi se skica ljudskog kostura sa označenim kostima za lakše označavanje dijelova koji su pronađeni u grobu. Na slici br. 2 nalazi se primjer formulara. Na slikama br. 5, br. 6, br. 7 i br. 8 nalaze se primjeri već ranije spomenutog formulara koji je osmislio Krešimir Rončević 1983. Najveća razlika između današnjeg formulara za grobna nalazišta i formulara koji je sastavio Rončević je izgled tj. konstrukcija formulara. Formular koji je danas u upotrebi sadrži puno više detalja od Rončevićevog formulara. Međutim, sadržaj samog formulara se pretjerano ne razlikuje. Ono što je Rončević organizirao u jedan formular danas je detaljnije razdvojeno na tri različita formulara: Formular grob (slika 4), formular podatci o grobu i formular popis grobova. Formular podatci o grobu sastoji se od četiri stranice sa detaljnim informacijama poput opisa stratigrafske jedinice, boje zapune, načina pokopavanja, orijentaciji groba, detaljnim nalazima iz groba, uzorcima i crtežima, popisu groba u koordinatnoj mreži i samom opisu groba. Formular popis grobova služi kao popisna lista svih pronađenih grobova na nekom lokalitetu.

FORMULAR GROB

NALAZIŠTE:			
KVADRANT:		BROJ GROBA:	
U LIJESU:			
NALAZI UZ KOSTUR:			
POVEZAN:		CJELOVIT:	POREMEĆEN:
POLOŽAJ:		NAPOMENA:	
LUBANJE			
RUKU			
NOGU			
		STANJE KOSTIJU:	
PRISUTNE KOSTI:			

Slika 4. Primjer formulara grob³

³ <https://min-kulture.gov.hr/naslovna-blokovi/izdvojeno/kulturna-bastina/vrste-kulturne-bastine/arheoloska-kulturna-bastina/standardi-u-arheologiji/16467?impaired=0> (08.09.2023.)

Ustanova: ARHEOLOŠKI INSTITUT
ZAGREB

1

LOKALITET: DUBICA

Položaj: KRČEVINE

Datum: 29. 8. 1980.

PODACI O GROBU

Broj groba po redu nalaza:

6

Kvadrat: I (SONDA1)

Orijentacija (otklon): I-Z (lubanja na zapadnoj strani)

Dubina: a) relativna -1,40 m od kote ∇ 8,10 b) apsolutna ∇ 6,70

Vrsta i način ukopa: opruženi skelet, ruke opružene, lubanja okrenuta u desno

Oblik groba (rake): četvrtasta tlocrtna osnova

Dimenzije groba (rake) dužina: 192 cm širina a) 65 cm

b) 70 "

Grobna arhitektura prije otvaranja groba

c) 62 "

(tlocrt i presjek):

GROBNE ARHITEKTURE NEMA

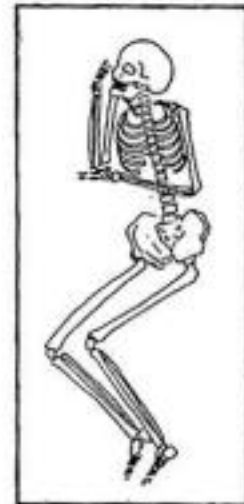
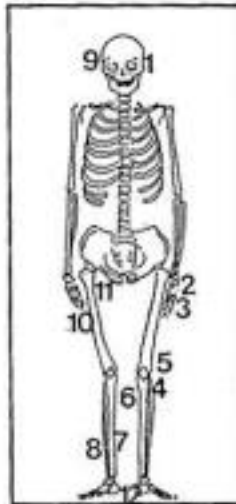
Okolnosti koje prate nalaz groba: skelet gr. 6, nalazio se ispod skeleta gr. 2.

Slika 5.

NALAZI:

- 1 brončani novac
- 2 fragmenti staklene čase
- 3 srebrni prsten
- 4 željezni nož s drškom od jelenjeg roga i ostacima kožne navlake
- 5 brončana aplika
- 6 " " } pojasna garnitura
- 7 brončana predica
- 8 " " }
- 9 željezna omega kopčica
- 10 željezna sjekira
- 11 devet brončanih novčića (ostaci etui-a)
- 12 željezna alka

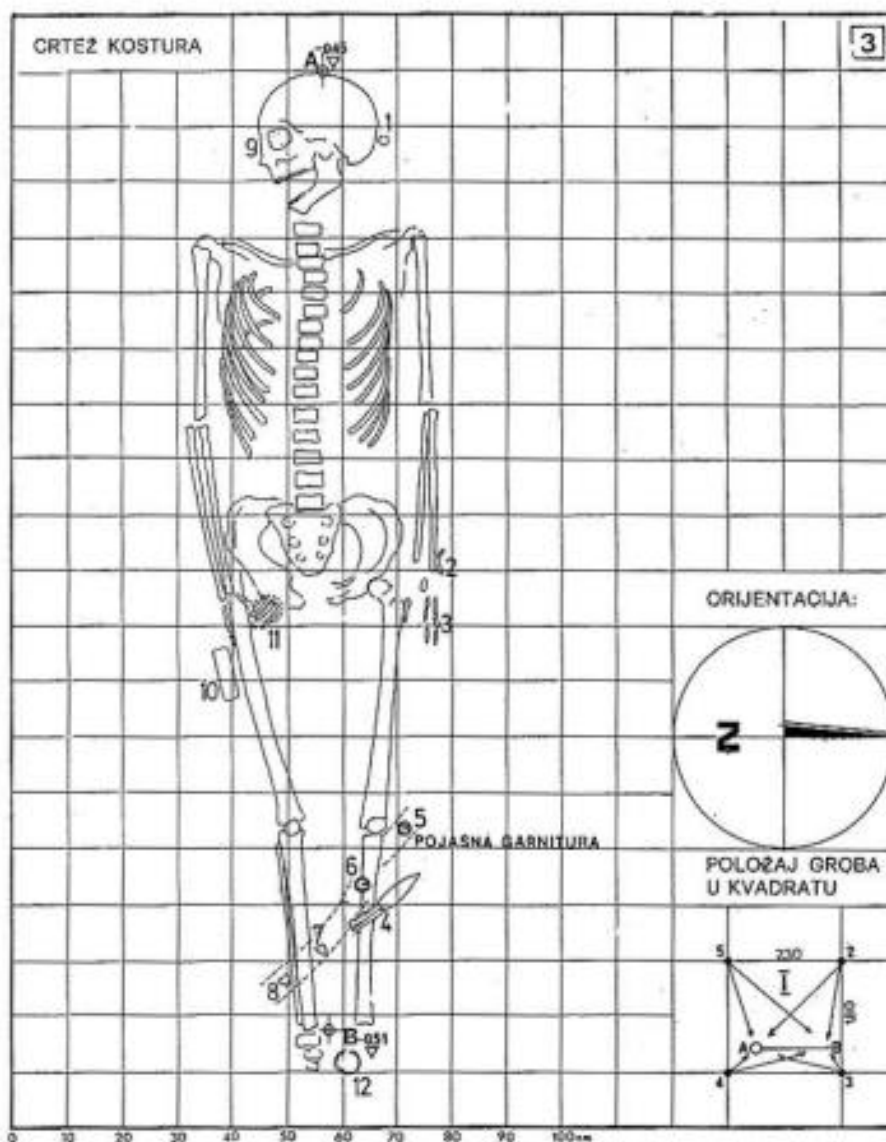
POLOŽAJ NALAZA U GROBU: (označiti brojem prema gornjem redoslijedu)

KOSTUR:

Broj kostura, njihov međusobni položaj: jedanSpol: muškiStarost: do 45 god. starosti (sahranjen u IVst.n.e.)

Slike 5 i 6 . Primjer prve polovice formulara *Podatci o grobu* Krešimira Rončevića iz 1983. godine (Rončević, 1983., str.99, 100)

KOORDINATNE TOČKE:

5-A - 140	3-A - 190
5-B - 260	3-B - Q25
2-A - 225	4-A - 070
2-B - 135	4-B - 227

KOSTUR:

Dužina: 173

Clavicula: 015

Femur: 042

Cranium: Q21 Q21 Q18

Slika 7.

OSTALI PODACI:

4

Pjeskovit teren, pijesak ispod humusa od oko 20 cm dubine na dalje. Dosta loše sačuvan skelet.

Antropološka analiza: visok 173 cm, do 45 g. starosti, iznad njega 50 cm grobovi na redove bez priloga, mediteransko-crnomorski varijetet.

U NASTAVKU:

- kompletna antropološka analiza
- kemijska analiza pojedinih predmeta ili priloga } ako su rađene
- eventualno rekonstrukcija odjeće ili njenih dijelova
- položaj groba u katastarskoj čestici, ako je grob usamljen
- ostale iznimne situacije koje prate nalaz groba, te analize ako su učinjene

Slike 7 i 8. Drugi dio formulara koji je osmislio Krešimir Rončević 1983. (Rončević, 1983., str. 101, 102).

3. Formulari na terenskim istraživanjima u Velikoj Britaniji

U Velikoj Britaniji formulari (eng. context sheet/recoding) kao metoda dokumentiranja krenuli su se koristiti 70-ih godina prošlog stoljeća kada su Edward Harris i Patrick Ottaway osmislili prvi formular. Formular (eng. Single context recording) je unaprijedio Odjel za Urbanu arheologiju (eng. Department of Urban Archaeology) te je on postao standardom dokumentiranja i planiranja ne samo u Velikoj Britaniji nego i u svijetu. Ono što je potaknulo kreaciju formulara je nova promjena u načinu iskopavanja takozvana *Harrisova matrica* ⁴

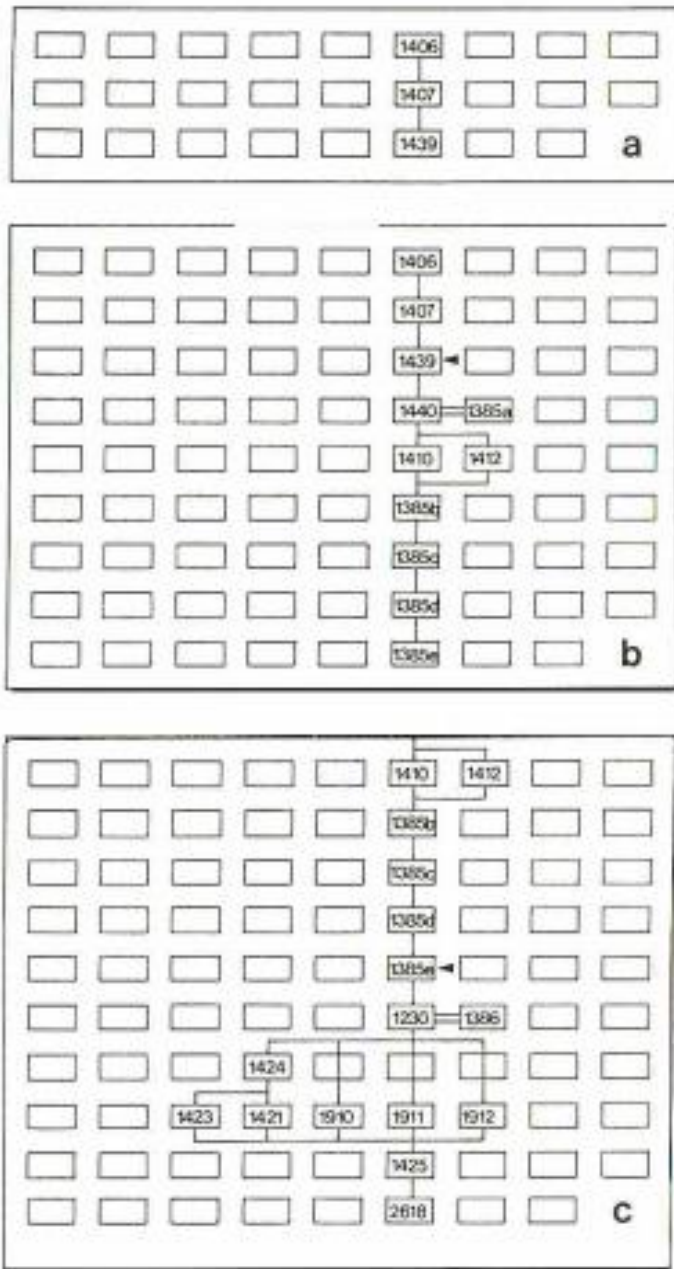
Kako bi bolje razumjeli kako je došlo do stvaranja formulara moramo se vratiti nekoliko godina unatrag. Prije nego li je iskopavanje po stratigrafskim jedinicama postalo standard u arheologiji iskopavalo se po slojevima to jest sekcijama (eng. sections) i profilima (eng. profile) dok je na našim prostorima poznatije iskopavanje po slojevima, što se pokazalo kao ne najadekvatnija metoda iskopavanja. Prakticiranje

⁴ <http://harrismatrix.com/> (10.09.2023.)

iskopavanja po slojevima preuzeto je iz geologije. No Harris i Ottaway su došli do zaključka kako takav način iskopavanja nije dovoljno efikasan u arheološkim iskopavanjima iz razloga što jedan sloj na arheološkom nalazištu može imati stotine, ako ne i tisuće, stratigrafskih jedinica u tom jednom sloju. Radi lakšeg snalaženja i organizacije velikog broja iskopanih konteksta dr. Edward Harris osmislio je *Harrisovu matricu* (Edward C. Harris, 1979).

Harrisova matrica smišljena je 1973. godine, a to je naziv za način bilježenja stratigrafskog slijeda tj. odnosa između stratigrafskih jedinica. Prazna polja u formularu se ispunjavaju te čine Harrisovu matricu prikazanu na slici 9. Kako je započelo prakticiranje iskopavanja po stratigrafskim jedinicama, tako je započelo i korištenje formulara za dokumentiranje. Pri osmišljavanju prvog formulara Harris i Ottaway morali su se fokusirati na više stavki kao što su: formular mora biti sastavljen na način da se u njega mogu unijeti sve bitne informacije, da se može pratiti stratigrafija i njen odnos, da se mogu upisati nalazi i materijali te da bude prilagođen različitim lokalitetima (Edward C. Harris, 1979., 26).

Slika 9. Primjer formulara za izradu Harrisove matrice, ispunjenog na iskopavanju u Konstanzu u Njemačkoj (Edward C. Harris, 1979., 37).

MUSEUM OF LONDON
DEPARTMENT OF URBAN ARCHAEOLOGY
MUS 3117

SITE RECORDING SHEET

Provisional Date Medieval	Type Wall	Site Code 110/215	Context ABC 80
-------------------------------------	---------------------	-----------------------------	--------------------------

Description of Context
Random uncoursed ragstone (? Kentish), predominantly long-hewn in large fragments and occasional blocks (eg. 0.23 x 0.38m in elevation) with occasional flints and medium fragments of chalk (E side only); also 2 horizontally-laid medium range of Roman tile. Plaster of plaster for 2cm from S end on E face, with horizontal bottom edge in two parts (see drawing S67) 0.1 above foundation [1067]. Also included in fabric, when excavated, was a sculptured stone [38, see?]

Site Grid Refs. **112-35/216-80**

Levels (tick) a. when taken b. when transferred to plan(s)

Stratigraphically Earlier than

[1018]																				
--------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Stratigraphically Later than

[1067]																				
--------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Method of Excavation **Travel and gentle picking**

Risk of Intrusive Finds (tick one) Low High Unknown

Finis inorganic organic/biological

Tick if present	Pot	Glass	T. Pipe	Metal	Brick/Tile	Other B.M.	Leather	Bone	Minerals	Ston.	Wood/Charcoal												
(Collection keyword)	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☐	☐	☐	☐												
Other Finds (specify & give keyword)	Plaster																						
Special Finds	<table style="width: 100%; text-align: center;"> <tr> <td>☒</td><td>☐</td><td>☐</td><td>☐</td><td>☐</td><td>☐</td><td>☐</td><td>☐</td><td>☐</td><td>☐</td><td>☐</td><td>☐</td> </tr> </table>											☒	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
☒	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐												

Samples (tick if taken) (Number of bags)

Bulk Sample	Type	Wood/Charcoal	C14	Genus	Plaster Arch. Str.	Metals	Pottery
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☒
Multi context tags/MSD	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Plan Nos: P **292**

Other Drawings: **S 63, 67**

Site Book Refs. **N/A**

Location on Matrix **Sq. A3**

Photographs (tick when taken) Card Nos. **135, 140, 169, 232**

Initials & Date **Y.W. 25.6.80**

Checked by & Date **R.K. 26.6.80**

Interpretative Notes
N-S wall on foundation [1067]. West wall of Building A. Plaster level at 11.06m OD (see elevation, S47) indicates interior floor level - presumably a wooden floor, see 2 joint impressions [1092], [1165], [1166].

Phase **IV.7** Group **68** Initials & Date **R.K. 31.10.80**

Slika 10. Primjer formulara (eng. Contex sheet) iz 1980. (Edward C. Harris, 1979., 29).

Iako se ovaj formular koristio za bilježenje na većini arheoloških terena Harris i ostali engleski arheolozi su došli do zaključka da se ne može nabolje iskoristiti za bilježenje kosturnih nalaza. Ljudski kostur zahtjeva puno detaljnije bilježenje informacija te su iz tog razloga Harris i ostali arheolozi su počeli koristiti skicu ljudskog kostura. Formular je u potpunosti modificiran da sadrži više informacija vezanih za opis samog groba i kostura.

Provisional Date 15th - 16th century		Type Skeleton	Site Code MAN 80	Context 100
Grave Type: Stone pillow grave with skeleton lying on layer of crushed chalk and mortar.		Field Diagram: 		
Grave Fills: r30 and r31		Alignment: W/E Facing: East		
Grave Cut: r29		Site Grid Ref: 116/236		
Levels (tick) when taken: ☒				
Description: Complete articulated skeleton with feet at slightly lower level (c. 5cm) to skull. Beneath skeleton was thin layer (2cm) of crushed chalk and mortar. Skeleton was in prone position with lower arms crossed over chest area (see Field Diagram). Condition of skeletal remains was not good, the bones showed signs of splitting, and were subject to treatment, before lifting, by the Environmental Department.				
Treatments: PVA				
Stratigraphically Earlier than: r30		Stratigraphically Later than: r31		
Physical Relationships: ? Part of family group - see skeletons 105, 107.				
Samples: r30, r31, r11, r12, r13, r14, r15, r16, r17, r18, r19, r20, r21, r22, r23, r24, r25, r26, r27, r28, r29, r30, r31, r32, r33, r34, r35, r36, r37, r38, r39, r40, r41, r42, r43, r44, r45, r46, r47, r48, r49, r50, r51, r52, r53, r54, r55, r56, r57, r58, r59, r60, r61, r62, r63, r64, r65, r66, r67, r68, r69, r70, r71, r72, r73, r74, r75, r76, r77, r78, r79, r80, r81, r82, r83, r84, r85, r86, r87, r88, r89, r90, r91, r92, r93, r94, r95, r96, r97, r98, r99, r100				
Special Finds: r31, r15		Other Drawings: 519 (Cranium showing)		
Plan Nos: P 200 Location on Matrix: Sheet 10				
Photographs (tick when taken) ☒		Card Nos. 301 and 302		
Phase: Phase 4	Initials and Date: J.R. 27/2/20	Checked by and Date: CF. 28/2/20		

Slika 11. Primjer grobnog formulara iz 1980. (Edward C. Harris, 1979., str.35)

Isto kao i u hrvatskoj arheologiji u britanskoj arheologiji se koristi nekoliko različitih formulara: kontekstni formular (eng. Context sheet), formular za kosturne nalaze (eng. Skeleton sheet), formular za građevinske nalaze (eng. Building record sheet), formular za obrađeni kamen (eng. Worked stone record). Osim samih formulara koriste i popisne liste kao što su: lista za popis formulara (eng. Context list), lista za popis fotografija (eng. Photo record), lista za popis nalaza (eng. Finds list) i lista za popis uzoraka (eng. Sample list) (David Connolly, 2009).

Radi lakše usporedbe priložila sam sliku br. 12 jednog od primjeraka formulara za opis konteksta, koji je svojim sadržajem najbliži formularu za stratigrafsku jedinicu. Bitno je naglasiti da ne mora svaki formular izgledati isto te kako svaki arheolog prilagođava formular prema potrebama lokaliteta.

Context Record

Site Code:	Area: -	Trench:	Context: .....
Date:		Recorded by:	
Feature Type: Deposit ☐ Cut ☐ Fill ☐ Structural ☐			
Description:			
Above	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
		<input type="text"/> This context	
Below	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Other Comments and Discussion:			
Finds: Pot ☐ Lithic ☐ Bone ☐ Metal ☐ Other ☐			
Small Finds: ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐			
Samples:			
Plan:	Section:	Photo:	

Slika 12. prikazuje jedan od standardiziranih primjeraka formulara koji se koristi u današnjim modernim arheološkim iskopavanjima (David Connolly, 2009, 9).

Za razliku od našeg formulara ova vrsta formulara tzv. *context record* ne sadrži sve stavke koje sadrži naš formular za stratigrafsku jedinicu. Sadrži polja: broj sonde/rova, područje i kontekst. Zatim informacije poput kada i tko je ispunjavao formular te područje za opis sonde. Ispod praznog polja za opis nalazi se umanjena

verzija Harrisove matrice te područje za opis iste. Na samom dnu formulara nalazi se polje za označavanje i kratki zapis nalaza, prostor za zapis pronađenih uzorka te prostor za upis dijela sonde i broja fotografije.

Za razliku od našeg formulara za stratigrafsku jedinicu ovaj formular nema oznaku za visinu, boju sedimenta po Munsellu i konzistenciju, nema dimenzije sonde te nije detaljno posvećen nalazima kao naš formular.

Što se tiče formulara za kosturne nalaze (slika 13 i slika 14), on je uglavnom tijekom godina ostao isti, a današnja verzija se ne razlikuje puno od formulara koji se koristi u Hrvatskoj. Za razliku od našeg formulara britanski formular sadrži nacrtani kompas za označavanje lokacije groba, prostor za skicu, prostor za opis te kao i standardizirani formular sa slike sadrži umanjenu Harrisovu matricu. Malo se više pažnje posvetilo grobnim nalazima te samoj skici ljudskog kostura koja prekriva cijelu drugu stranicu formulara.

Skeleton Sheet

Site Code:	Area:	Trench:	Context: Skeleton
Date:		Recorded by:	
Level : Reduced >	Skull:	Sacrum:	Feet:
Grave Type:	Grave Cut:	Grave Fill:	Coffin:
Orientation: 	Sketch:		
Description and Notes:			
Above	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
		<input type="text"/> Skeleton	
Below	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Finds: Pot ☐ Lithic ☐ Bone ☐ Metal ☐ Other ☐			
Small Finds: ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐			
Samples:			
Plan:	Section:	Photo:	
Period:	Group:	Burial Number:	

record sheet based on MoLAS recording system

Slika 14.

Mark the bones that were recovered

Skeleton Num:

- Neonate?
Juvenile?
Adult?
Male?
Female?

Lifting: Preservation: Good ☐ Moderate ☐ Poor ☐ Retrieval: Good ☐ Moderate ☐ Poor ☐	
Reburied?: Yes ☐ No ☐	
Further treatment:	

Slika 13 i 14. Primjer suvremenog formulara koji se koristi na arheološkim iskopavanjima grobova (David Connolly, 2009, 10,11).

3.1. Terminologija koja se koristi u Britanskim formularima

Britanska arheologija danas, za razliku od nas, koristi standardiziranu terminologiju u svim svojim formularima. Odlučila sam proučiti četiri članka prapovijesne i srednjovjekovne tematike i jednu knjigu britanskih arheologa te u njima bolje proučiti terminologiju koju koriste. Prva je knjiga britanskog arheologa Grimesa Williama Francisa iz 1968. godine pod nazivom „*The excavation of Roman and mediaeval London*“. Grimes u svojoj knjizi govori o početnim rimskim i srednjovjekovnim iskopavanjima Londona kroz period od 1947. do 1962. godine. London je u drugom svjetskom ratu bio bombardiran zbog čega se nakon završetka rata morao obnoviti. Arheolozi su u tom periodu dobili priliku istražiti grad bez vremenskih ograničenja i ograničenja koje su stambeni objekti koji su se tamo nalazili prije bombardiranja. Pri opisivanju iskopavanja Grimes se koristi terminima poput: *pit, area, features, cut, trench, structure, section i layer*. Prvi britanski članak koji sam proučila napisali su Paul Blinkhorn i Greg Pugh pod nazivom „*Excavation of the Medieval Waterfront at King Stable Street, Eton, Berks*“ iz 1997. godine. Arheološki odjel iz Oxforda (The Oxford Archaeological unit) je 1997. g. proveo iskopavanje na sjevernoj obali rijeke Temze u Etonu gdje su pronašli nalaze koji ukazuju da se tamo nalazila gospodarska zgrada u vremenskom periodu od 12. st pa na dalje. U svojem članku Pugh i Blinkhorn se koriste terminima: *trenches/sondages, area, features, ditch, soil, bones*. Sljedeći članak je prapovijesni članak „*Ceremonial living in the Third Millennium BC: Excavations at Ringlemere site M1, Kent*“ kojeg su napisali Keith Parfitt i Stuart Needham objavljen 2006. godine. Članak se fokusira na četverogodišnje iskopavanje na farmi Ringlemere u istočnom Kentu koje provodi Britanski muzej. Radi se o neolitičkom ritualnom mjestu koje je ostalo dobro očuvano, a prvi put je otkriveno 2001. godine kada su pomoću detektora za metal pronašli zlatnu čašu. Terminologija koju su koristili u bilježenju je sljedeća: *ditch, soil, barrow, trench, features, pit*, za kosti kao što je već spomenuto u prijašnjem članku koriste termin *bones*. Zadnji članak koji sam proučila je iz 2020. godine od autora Alice Forward, Jonathan Last, David Roberts, Sarah Paynter, Ruth Pelling, Jessica Waterworth i Greg Campbell pod nazivom „*Excavations at Catridge Farm, Lacock, Wiltshire*“. Članak prezentira rezultate iskopavanja na nalazištu farme Catridge u Wiltshireu gdje su pronađeni ostatci srednjovjekovne strukture sa mnoštvom keramičkih, staklenih i željeznih nalaza. U svojem članku koristili su

termine poput *pit*, *post hole*, *cut*, *features*, *ditches*, *sections*, *soil*, *soil layers*, *bones*, dok pri opisivanju bolje zemlje koriste termin *yellowish brown soil* (hrv. žućkasto smeđa zemlja). Kao što možemo primijetiti iz članaka terminologija se minimalno, ako ne i uopće, mijenjala u engleskoj arheološkoj praksi.

4. Terminologija u hrvatskim formularima

U prijašnjim poglavljima obrađena je terminologija koja se koristila zadnjih nekoliko desetljeća u hrvatskoj i britanskoj arheologiji. Slijedi opis najčešćih pojmova s naznačenim engleskim ekvivalentom.

1. BOJA PREMA MUNSELL-U:

- Albert H. Munsell je osmislio sustav boja koji danas koristimo kako bismo odredili boju zemlje⁵
- eng. *Munsell color system*

2. DATACIJA:

- određivanje starosti nekog nalaza (keramika, kosti, staklo, građevina...)
- eng. *dating*

3. HARRISOVA MATRICA:

- sustav grafičkoga prikaza međusobnih odnosa stratigrafskih jedinica dijagramom⁶
- eng. *The Harris Matrix*

4. JAMA:

- udubljenje u zemlji, mogla je služiti u pogrebne svrhe ili u svrhe skladištenja ili kao otpadna jama i sl.
- eng. *pit*

---

⁵ <https://munsell.com/about-munsell-color/> (12.09.2023.)

⁶ <http://struna.ihj.hr/en/naziv/harrisova-matrica/32205/#naziv> (12.09.2023.)

5. KONZISTENCIJA STRATIGRAFSKE JEDINICE:

- svojstvo materijala koji se nalazi unutar jedne stratigrafske jedinice
- eng. *layer consistency*

6. KVADRANT:

- četvrtina ravnine koja nastaje kada koordinatne osi podijele ravninu, mjeri se kada se otvara nova sonda, neki koriste termin *kvadrat*
- eng. *quadrant*

7. KVADRATNA MREŽA:

- koordinirani sustav koji se postavlja u pravilnom okviru na površinu gdje će se kasnije otvarati sonde, a bitna je kako bi se u okviru cijelog nalazišta lakše odredili svi nalazi i odredio plan lokaliteta
- eng. *grid system*

8. PALJEVINSKI GROB/ ŽARNI GROB:

- Način ukopa pokojnika kada se tijelo pali te se u grob polaže pepeo
- eng. *cremation burial*

9. PROFIL:

- okomiti dio jedinice arheološkoga iskopavanja na kojemu su vidljivi međusobni odnosi slojeva i tvorevina (Karavanić, 2015, 150)
- eng. *profile*

10. SASTAV STRATIGRAFSKE JEDINICE:

- ono od čega se stratigrafska jedinica sastoji (zemlja, kamenje, pijesak, izmiješani materijali...)
- eng. *layer composition*

11. SEDIMENTACIJA:

- mehaničko, kemijsko i biokemijsko odlaganje materijala u različitim uvjetima (Karavanić, 2015, 159)
- eng. *sedimentation*

12. SLOJ:

- naslaga zemlje i kamenja ili drugih materijala nastala akumulacijom, erodiranjem ili nakupljanjem materijala ⁷
- eng. *layer*

13. SONDA:

- označeni prostor na arheološkom nalazištu u kojem se vrši iskopavanje, jedno nalazište može imati više sonde koje se otvaraju po potrebi istraživanja
- eng. *trench*

14. STRATIRAFSKA JEDINICA:

- arheološki sloj i/ili tvorevina nastali u određenome razdoblju i prostoru⁸, slojevi su se taložili jedan na drugi tijekom godina i stvorili stratigrafski slijed i tako svaka promjena u stratigrafskoj jedinici, npr. promjena boje, konzistencije, sastava itd. znači novu stratigrafsku jedinicu
- eng. *unit/context*

15. STRATIGRAFSKI NIZ/SLIJED:

- stratigrafski niz se sastoji od stratigrafskih taložnih jedinica i arbitrarnih jedinica⁹
- eng. *stratigraphic sequence*

---

⁷ <https://arheo.ffzg.unizg.hr/ska/fragmenti/2-3/arhStratigrafija.htm> (13.09.2023.)

⁸ <http://struna.ihj.hr/naziv/stratigrafska-jedinica/45205/> (12.09.2023.)

⁹ <https://arheo.ffzg.unizg.hr/ska/fragmenti/2-3/arhStratigrafija.htm> (12.09.2023.)

16. STRATIGRAFSKO ISKOPAVANJE:

- metoda istraživanja terena obrnutim redoslijedom od nastanka stratigrafskih jedinica poštujući njegov prirodni oblik i dimenzije¹⁰, stratigrafska jedinica se iskopava od najmlađe prema najstarijoj i tako se dobiva najtočnija datacija pri iskopavanju
- eng. *stratigraphic excavation*

17. TUMUL/GOMILA:

- nakupina kamenja koja je nastala iz pogrebnih razloga ili slučajno bacanjem kamenja na jedno mjesto
- eng. *cairn/pile*

18. UKOP:

- polaganje nekoga ili nečega; u arheologiji pojam označava tzv. negativnu stratigrafsku jedinicu, odnosno oblik
- eng. *cut*

19. USLOJENOST:

- slojevi koji zajedno čine jednu cjelinu ili slojevitou strukturu
- eng. *layering*

20. ZAPUNA:

- sediment ili tlo s pripadajućim nalazima, ispunjava ukop
- eng. *fill*

---

¹⁰ <http://struna.ihji.hr/naziv/stratigrafsko-iskopavanje/45212/#naziv> (12.09.2023.)

Zaključak

Promjenom metodologije terenskih istraživanja dolazi i do promjene terminologije. To možemo primijetiti u terminima kao što je „sloj“. Novom metodom iskopavanja, iskopavanje po stratigrafskim jedinicama, svaka promjena u „sloju“ je nova stratigrafska jedinica bez obzira na njezinu vrstu. Iako je dokumentacija koju koristimo na terenskim istraživanjima važna, bitna je i terminologija koju u tu istu dokumentaciju i unosimo. Uporabom formulara započela je i standardizacija termina koji se u njih upisuju, međutim opisi stratigrafskih jedinica još uvijek nisu standardizirani. Proučavanjem članaka objavljenih zadnjih nekoliko desetljeća možemo primijetiti koliko se različitih riječi koje označavaju isti pojam može pronaći u hrvatskim člancima, a koliko su razlike minimalne u britanskim člancima. Smatram da veliku ulogu u tome igra sam jezik. Hrvatski i engleski jezik u potpunosti su drugačiji te riječ koja se u engleskom može reći samo na jedan način, u hrvatskom može imati pet različitih riječi koje znače jednu stvar. Hrvatski jezik se jako razlikuje po regijama i stoga npr. arheolozi iz Slavonije i arheolozi iz Istre nisu uvijek koristili istu terminologiju. U engleskom jeziku ima puno manje ovakvih slučajeva te je terminologija u rasponu od više od 60 godina ostala uglavnom ista. Kao što svaki istraživač može prilagoditi svoj formular prema svojim željama i potrebama lokaliteta koji istražuje, tako trenutno može i terminologiju jer hrvatska terminologija još uvijek nije usuglašena. Po mojem mišljenju potrebno je izraditi priručnik terenskog pojmovlja kojim bi se standardizirala terminologija, a samim time i olakšalo razumijevanje formulara i članaka u kojima se trenutno koristi mnoštvo različitih termina. Kao polazišna točka primjerice za standardizaciju opisa stratigrafskoga slijeda na arheološkim lokalitetima trebalo bi iskoristiti postojeću sedimentološku i pedološku terminologiju te ju prilagoditi arheološkim potrebama.

Literatura

Blinkhorn Paul and Pugh Greg, *“Excavation of the Medieval Waterfront at King Stable Street, Eton, Berks”*, Oxford 2000.

Connolly David, *Record Sheet and Report Templates Risk Assessment Forms & Other Guides*, London 2009.

Drechsler Bižić Ružica, *„Naselje i grobovi preistorijskih Japoda u Vrepcu“*, Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu, III. s., 1, 1958, 35-60.

Drewett, Peter L., *Field Archaeology: An Introduction*, London 1999.

Forward Alice, Last Jonathan, Roberts David, Paynter Sarah, Pelling Ruth, Waterworth Jessica i Campbell Greg, *“Excavations at Catridge Farm, Lacock, Wiltshire”*, Historic England Research Report Series, 193, Portsmouth 2020.

Grimes William Francis, *„The excavation of Roman and mediaeval London“*, London 1968.

Harris Edward C. *„Practices of Archaeological Stratigraphy“*, London 1979.

Karavanić Ivor, *„Pojmovnik Kamenog doba“*, Zagreb 2015.

Krmpotić Marijana i Trbojević Vukičević Tajana, *„Naselja brončanodobnoga i željeznoga doba na položaju Osijek -Ciglana i Zeleno polje“*, Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu, 39, 2022, 81-127.

Kudelić Andrea, *„Ranobrončanodobni keramički nalazi s lokaliteta Ivanovci Gorjanski – Palanka“*, Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu, III. s, 42, 2009, 85-103

Malez Mirko, *„Spilja Vindija kao kultno mjesto neandertalaca“* Godišnjaku gradskog muzeja Varaždin, 7, 1985, 31-47.

Mihovilić Kristina, *„Nezakcij, Prapovijesni nalazi 1990. -1953.“*, Monografije i katalozi, 11, Arheološki muzej Istre, Pula 2001.

Minichreiter Kornelija, „Starčevačko naselje u Pepalanama kod Virovitice“, Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu, III s., 23, 1990, 17-40.

Parfitt Keith i Needham Stuart, „Ceremonial living in the Third Millennium BC: Excavations at Ringlemere site M1, Kent“, London 2020.

Rončević Krešimir, „Prijedlog za ujednačavanje arheološke dokumentacije za nekropole: Podaci o grobu“, Prinosi odjela za arheologiju, 1, 1983, 97-103.

Vinski Zdenko, „Brončanodobne ostave Lovas i Vukovar“, Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu, III. s., 1, 1958, 1-34.

Zlatunić Romulad, „Neolitički pogrebni ukopi na prostoru istočne jadranske obale i njezinu širem zaleđu (prijelazna zona). Tipološko – statistička analiza“, Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu, III. s., 36, 2003, 29-96.

Internetski izvori:

Britannica: <https://www.britannica.com/science/typology> (pristupljeno 11.09.2023.)

Fragmenti časopis studentskog kluba arheologa filozofskog fakulteta u Zagrebu: <https://arheo.ffzg.unizg.hr/ska/fragmenti/2-3/arhStratigrafija.htm> (pristupljeno 13.09.2023.)

Ministarstvo kulture i medija: <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/vrste-kulturne-bastine/arheoloska-kulturna-bastina/standardi-u-arheologiji/16467> (pristupljeno 05.09.2023.)

<https://min-kulture.gov.hr/naslovna-blokovi/izdvojeno/kulturna-bastina/vrste-kulturne-bastine/arheoloska-kulturna-bastina/standardi-u-arheologiji/16467?impaired=0> (pristupljeno 08.09.2023.)

Munsell Color: <https://munsell.com/about-munsell-color/> (pristupljeno 12.09.2023.)

The Harris Matrix: <http://harrismatrix.com/> (pristupljeno 10.09.2023.)

<https://cudl.lib.cam.ac.uk/view/MS-CLASSICS-MCNE-00001-00001-00061/1> (pristupljeno 11.09.2023.)

Struna Hrvatsko strukovno nazivlje: <http://struna.ihji.hr/naziv/arheoloski-kontekst/32050/> (pristupljeno 11.09.2023.)

<http://struna.ihji.hr/en/naziv/harrisova-matrica/32205/#naziv> (pristupljeno 12.09.2023.)

<http://struna.ihji.hr/naziv/stratigrafsko-iskopavanje/45212/#naziv> (pristupljeno 12.09.2023.)

<http://struna.ihji.hr/naziv/stratigrafska-jedinica/45205/> (pristupljeno 12.09.2023.)